

NECESSITATS I REPTES EXTRETS DEL PROCÉS DEL DIAGNÒSTIC DE LA SITUACIÓ DE LA INFÀNCIA I L'ADOLESCÈNCIA DE LES ILLES BALEARS



G CONSELLERIA
O AFERS SOCIALS
I I ESPORTS
B DIRECCIÓ GENERAL
/ INFÀNCIA, JOVENTUT
I FAMÍLIES

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ

2. EN RELACIÓ AMB LES NECESSITATS I REPTES AVALUATS

En relació amb els criteris i la governança del Pla Estratègic d'Atenció a la Infància i l'Adolescència de les Illes Balears (PEAIA)

En relació amb el dret a una ciutadania activa

En relació amb el dret a no viure en la pobresa i al fet que es trenqui el cicle de desavantatges

En relació amb el dret a la salut integral

En relació amb el dret al desenvolupament en un entorn saludable

En relació amb el dret a l'educació, la formació i la cultura

En relació amb el dret a un desenvolupament lliure de violència

En relació amb el dret a les cures alternatives i la desinstitucionalització

En relació amb el drets en l'entorn digital

3. FONTS UTILITZADES

Entrevistes realitzades

1. INTRODUCCIÓ

Aquest document que acompanya el Diagnòstic de la Situació de la Infància i de l'Adolescència de les Illes Balears en recull les principals conclusions, necessitats i reptes detectats, fet que ens ajudarà en la planificació i en la preparació dels objectius prioritaris.

El diagnòstic, elaborat amb un enfocament de drets humans i de respecte cap als drets de la infància i l'adolescència, presenta un resum dedicat a detectar les necessitats i els principals reptes detectats.

El procés de recollida de la informació en aquesta fase s'ha elaborat a partir d'indicadors i dades quantitatives obtingudes de registres oficials, enquestes i altres fonts d'informació, retroalimentat amb la informació obtinguda d'aquestes entrevistes.

Durant aquest procés, es varen realitzar unes 20 entrevistes on 40 persones de diferents àmbits, tant persones amb responsabilitat política, tècnics de diferents administracions públiques, responsables d'entitats relacionades amb la infància i l'adolescència com les famílies varen poder aportar informació complementària al document diagnòstic.

En resum, aquest document és el resultat de les entrevistes realitzades i de les dades del diagnòstic amb les necessitats i reptes que en sorgeixen. Per a facilitar-ne la prioritització cap a objectius del futur pla, les necessitats i reptes s'han organitzat utilitzant la classificació de Jonathan Bradshaw¹, que distingeix entre:

- **Necessitats expressades:** manifestades obertament per les persones perquè coneixen que hi ha una resposta o forma per cobrir-les.
- **Necessitats sentides:** no han estat expressades perquè, normalment, no se'n coneix la resposta. Són equiparables als desitjos.
- **Necessitats comparades:** fan referència a les que expressen les persones i que se senten després de veure-les cobertes en terceres persones.
- **Necessitats normatives:** són les considerades pel personal tècnic, o les autoritats, conforme als drets reconeguts al llarg de la història, així com en el treball i l'experiència diària d'aquestes persones.

¹ BRADSHAW, J. (2013 [1972]). The taxonomy of social need. A R. (Cookson, Jonathan Bradshaw on social policy. Selected writings 1972-2011. York: York Publishing Services.

2. EN RELACIÓ AMB LES NECESSITATS I REPTES AVALUATS

En relació amb la governança d'un futur pla d'infància i adolescència:

Necessitats expressades

- Cal un pla operatiu inter i intrainstitucional per avançar en la qualitat de vida de la infància i l'adolescència en una realitat complexa i canviant. En aquest sentit, s'expressa la necessitat de posar ordre en totes les competències, protocols, plans, programes i procediments vinculats a la protecció de la infància i la família que es realitzen des de l'Administració autonòmica i local (consells insulars i ajuntaments). Tal vegada, es tracta d'establir per a l'atenció una porta d'entrada única (a tall de finestreta única) des d'on s'estableixi el pla de treball coordinat entre les administracions i els seus organismes i departaments. En aquest sentit, convé recordar una de les recomanacions de l'Informe Mundial sobre la violència contra els infants, que ja té més una dècada encara que es refereixi específicament a la prevenció i atenció de la violència contra la infància: «Les diferents professions ja no es poden permetre el luxe de tractar aquest problema treballant per separat. La salut pública, la justícia penal, els serveis socials, l'educació, les organitzacions de drets humans, els mitjans de comunicació i les empreses tenen un interès comú en l'eliminació de la violència contra la infància i poden trobar maneres més eficients i efectives d'aconseguir aquesta fita treballant junts.»²³
- Com a part de la necessitat anterior s'expressa la d'afavorir en l'organització interna de l'Administració la flexibilitat funcional per sobre de les competències estanques: «L'Administració s'ha d'adaptar a les persones, no al contrari».⁴
- És important que s'organitzin i distribueixin les competències de les Administracions en relació amb els plans d'infància i adolescència que s'estan engegant en les illes. Els criteris podrien ser:
 - Municipalització de l'acció des d'una perspectiva estratègica. Aquesta perspectiva ha d'estar fonamentada en les prioritats que els propis municipis detectin (necessitats pràctiques) més aquelles que recullin els plans insulars o autonòmics (interessos estratègics).
 - Promoure del treball preventiu i comunitari amb estratègies que tinguin com a objectiu tota la infància i l'adolescència i no només la dels grups més vulnerables.
 - Perspectiva que posi el focus en la infància i en l'adolescència per si mateixes. Cal preveure un enfocament que no es quedi només en la intervenció amb les famílies i que consideri els infants i adolescents com a subjectes de les propostes i de la intervenció.
 - Perspectiva de transversalitat de l'actuació. Tot i que l'habitual és que els plans d'infància i

² La reorganització i redefinició dels serveis de l'Administració que s'ocupen dels infants i adolescents és una prioritat expressada de forma específica pel Consell Insular d'Eivissa. Busca clarificar les funcions i reforçar els equips tècnics, sobretot amb professionals del Dret.

³ PAULO SÉRGIO PINHEIRO -Expert independent per a l'Estudi del Secretari General de les Nacions Unides sobre la violència contra els infants- (2010) Informe Mundial sobre la violència contra els nens i les nenes.

⁴ D'una entrevista realitzada.

adolescència es promoguin des de serveis socials, poden ser altres àrees les que els liderin, perquè és un assumpte que perd importància si es compleix la condició imprescindible que en l'enfocament hi participin la resta de les àrees, departaments i serveis.

- Les polítiques d'infància i adolescència precisen de recursos de tota mena, entre els quals el suport i lideratge polític i el personal tècnic suficient, amb la formació i estabilitat laboral adequades per desenvolupar-les en l'àmbit autonòmic i local. Els municipis precisen suport en el finançament i personal tècnic per al desenvolupament dels seus plans d'infància i adolescència. Com a conseqüència de la pandèmia, el treball amb la infància es va veure desbordat per la necessitat de prioritzar l'atenció sobre el treball comunitari; ara pot ser el moment de recuperar-lo.
- Els drets de la infància i l'adolescència són indivisibles; els infants i adolescents són ciutadans i, en conseqüència, l'Administració els ha de tenir en compte en totes les seves polítiques. Un repte, per tant, és implantar un mecanisme per comprovar la transversalització dels drets de la infància i l'adolescència en totes les normes, les polítiques públiques i els seus pressupostos.⁵
- En relació amb la coordinació, es recull l'opinió generalitzada de la necessitat de l'intercanvi entre responsables tècnics de cadascun dels temes i que els consells insulars podrien millorar la seva coordinació autònoma. En qualsevol cas, ja hi ha experiències positives que es podrien analitzar en profunditat i adaptar-se al pla d'infància i adolescència (sobretot augmentant-hi la participació infantil i adolescent).⁶
- Cal millorar l'eficàcia de les comissions, grups de treball, etc, que puguin generar-se per a la governança del futur pla. Es proposa que cada comissió compti amb una figura de coordinació clara que conegui les particularitats de cada àmbit però que sigui capaç d'integrar-hi totes les propostes.
- En aquelles comarques o zones on el nombre d'habitants i els recursos disponibles ho facin necessari, es manifesta en el diagnòstic la possibilitat de desenvolupar els plans d'infància i adolescència amb un model de mancomunitats de serveis.

Necessitats sentides

- Hi ha una consciència clara que la ciutadania té drets que l'Administració ha de garantir de forma coordinada evitant protagonismes, encreuament de competències o forats per manca d'anàlisis integrals dels problemes. «La ciutadania demana que ens coordinem sense dir això és el meu o això és competència d'altres; el ciutadà no ho sap ni té per què saber-ho», es recull en una de les entrevistes.⁷
- En algunes entrevistes s'expressa la necessitat de disposar de pactes de llarg abast en temes clau com l'educació, la salut o els serveis socials, i que els canvis de legislatura no suposin canvis dràstics d'enfocament o de serveis.

⁵ L'experiència de Palma o de Calvià en el desenvolupament de pressupostos en clau d'infància pot ser molt útil.

⁶ Un exemple és la Taula de Conciliació del Pla de Conciliació i Corresponsabilitat, amb participació del Govern, municipis, consells, sindicats i patronals i entitats socials, que té com a responsabilitat la coordinació del Pla.

⁷ Es recull com a opinió que les competències estan clares i que es pot millorar la informació al ciutadà, que confon les competències dels consells insulars i el Govern, en especial a Mallorca.

Necessitats comparades

- Les administracions han d'incloure un enfocament de salut infantil i adolescent en la previsió urbanística, la planificació i organització del transport públic i dels mitjans de transport alternatius, i de defensa del medi ambient. Atesos els efectes sobre el benestar infantil d'elements com els espais de joc a l'aire lliure, la mobilitat accessible, la realització d'esport, etc., convé una aliança estreta entre les àrees d'urbanisme i transport de totes les administracions amb el futur pla d'infància i adolescència.

Necessitats normatives

- El pla, segons l'article 82 de la Llei 9/2019, ha de ser una proposta de la conselleria competent en matèria de persones menors d'edat, en aquest cas, la Conselleria d'Afers Socials i Esports, on es troba la Direcció General d'infància, Joventut i famílies. No obstant això, pel seu enfocament de defensa integral dels drets de tota la infància i l'adolescència, pot ser més útil no fer-ne dependre el lideratge del sistema de serveis socials, més vinculat (també en la seva imatge pública) a la infància i l'adolescència més vulnerable.
- Conèixer millor la realitat de la infància i l'adolescència i com aquesta evoluciona és una condició per millorar tant com sigui possible no només els objectius i estratègies, sinó també, la governança del propi pla. En aquest sentit, hi ha el repte de registrar i analitzar informació sobre indicadors clau. Un grup d'aquests indicadors està establert en les Bases per al Pla d'Acció de la Garantia Infantil Europea a Espanya. La majoria són d'àmbit nacional, però els següents són d'àmbit regional i, per tant, responsabilitat del Govern balear. La informació s'ha de recollir per a cada un dels sis grups considerats i seria desitjable que en cadascun s'hi consideressin les variables sexe i edat.⁸
- En els temes específics també hi ha necessitat de millorar la informació. Un exemple n'és la informació sobre addiccions i, en aquest sentit, el Pla d'acció sobre addiccions 2021-2023 del Ministeri de Sanitat, aprovat en la Conferència Sectorial del 25 de gener de 2022, preveu en les seves mesures el manteniment i millora de les enquestes per ampliar la informació a tot el territori nacional.

En relació amb el dret a una ciutadania activa

Necessitats expressades

- Motivar, promoure i donar suport a l'autonomia i l'autoorganització dels espais de la infància i l'adolescència és una necessitat que ha estat expressada com a element clau per avançar en altres qüestions com la millora del benestar infantil en les seves comunitats, centres educatius, lleure i temps lliure.
- Lligada a l'anterior, expressada en diferents entrevistes i documents, es troba la necessitat d'ampliar els espais institucionals de participació infantil o fer-los més eficaços. Un exemple és donar als consells

⁸ Cal recordar que els sis grups són els següents:

1. Infància i adolescència en situacions familiars precàries
2. Infància i adolescència gitanes
3. Infància i adolescència amb discapacitat. I en particular, amb problemes de salut mental
4. Infància i adolescència d'origen emigrant
5. Infància i adolescència amb privació severa en matèria d'habitatge
6. Infància i adolescència subjectes a cures alternatives.

escolars una oportunitat per desenvolupar en els centres educatius processos participatius que tinguin en compte l'aforisme que a participar s'aprèn participant. Un altre exemple és aprofundir en les metodologies per assegurar la participació real en els consells locals d'infància i adolescència. El repte és tractar que els espais de participació de la infància i l'adolescència siguin, si no representatius, almenys significatius de la realitat de tots els infants i adolescents d'aquest territori i que s'asseguri un treball rigorós. Ja hi ha experiència suficient per conèixer les metodologies més adequades i quin n'és l'impacte, garantint l'equitat i una participació efectiva. Aquest repte només és possible amb una formació idònia per a les persones amb responsabilitat política i tècnica de les administracions públiques.

- La participació en les decisions familiars dels infants i adolescents continua sent una necessitat. En aquest cas, un dels reptes de l'Administració és que els plans per afavorir la corresponsabilitat tinguin en compte la seva opinió quant a les mesures impulsades perquè, a més de millorar les possibilitats d'igualtat entre dones i homes, siguin coherents amb els drets de les persones menors d'edat al seu càrrec.
- Oferir més diversitat d'opcions per al lleure, en especial, per al lleure adolescent, amb espais propis, amb experiències que proposin com a criteris la socialització i l'autonomia organitzativa. Es detecta una manca de proposta d'activitats alternatives de lleure i temps lliure de caràcter públic i gratuït. La situació que es destaca en les entrevistes és d'infants amb pocs espais per al joc, poques activitats recreatives públiques, molt de temps a casa per falta d'altres opcions fins i tot a l'estiu, i activitats becades que no són suficients. Aquest problema s'aguditza a partir dels 16 anys quan poden començar a treballar i, en opinions recollides en les entrevistes, abandonen espais com l'esport i no hi ha altres alternatives d'oci saludable. Aquest aspecte serà recurrent en diversos apartats, perquè influeix decisivament en el benestar de la infància i l'adolescència.
- L'accés a la cultura dels infants i adolescents és un repte que forma part de la seva educació i consideració com a part de la ciutadania. És necessari ampliar l'oferta cultural infantil i adolescent amb activitats accessibles a cada edat.

Necessitats sentides

- S'identifica la necessitat d'espais de comunicació directa entre l'Administració i la infància i l'adolescència que faci consolidar la idea que són part de la ciutadania. Hi influeix la falta de teixit associatiu, la manca d'espais per autoorganitzar-se i socialitzar, la manca d'activitats i instal·lacions per al lleure gratuït, etc; tots aquests aspectes són recurrents al llarg d'aquest diagnòstic.
- En línies generals es detecta un dèficit en l'organització adolescent i juvenil en associacions o grups informals, o, almenys, es detecta en les persones entrevistades desconeixement sobre la seva existència i característiques. El repte no és només conèixer la situació real de l'organització formal o informal de la infància i l'adolescència, sinó generar condicions per propiciar-ne l'impuls i l'enfortiment. Les mancances en la formació per a la participació, l'autoorganització i la desvinculació de la infància i l'adolescència de la participació social influeixen en altres qüestions com en la manca d'alternatives d'oci saludable, el desenvolupament de conductes disruptives, etc.

Necessitats comparades

- Els infants i adolescents són subjectes de dret i part de la ciutadania. Fer que puguin prendre part real i efectiva en les decisions que els afecten, formar en la participació social per incorporar-se a la comunitat com a part activa, reforçar els espais on puguin participar en la presa de decisions i facilitar

la seva autonomia i autoorganització són elements clau per a un desenvolupament sa de la democràcia. Hi ha experiències suficients a les Illes Balears i en altres territoris per analitzar-les i comprovar-ne l'eficàcia i transferència potencial al conjunt de la realitat balear.

- La plena participació social de la infància i l'adolescència requereix de mesures que facilitin el coneixement del seu entorn i la possibilitat d'interactuar-hi. Un repte és generar condicions per millorar la mobilitat propera (rutes segures, carrils bici, etc.). El transport públic accessible és una condició per a la participació infantil i adolescent i les illes tenen un dèficit en aquest sentit. Cal millorar el transport públic i, en general, la mobilitat per a la infància i l'adolescència perquè accedeixin amb seguretat i accessibilitat als espais educatius, culturals, sanitaris, de lleure, culturals, etc.
- També en relació amb l'ús de l'espai i el seu temps lliure, la infància i l'adolescència precisen que se'ls tingui en compte en la planificació urbanística, i que es garanteixi l'accessibilitat i l'equitat en l'ús dels espais esportius, de lleure i de cultura. L'esport és una alternativa de lleure saludable molt recomanable però, en l'actualitat, cal realitzar una promoció més activa de l'esport, en especial envers les dones adolescents i els grups amb major vulnerabilitat econòmica, i facilitar l'accés als espais on es pot realitzar, la majoria dels quals són privats, o obrir nous espais com, per exemple, els patis i instal·lacions escolars en temps no lectiu.

Necessitats normatives

- Cal aprofundir en la incorporació del principi de transversalitat dels drets de la infància i l'adolescència en totes les polítiques públiques. La Llei 9/2019, de 19 de febrer de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència no ho cita expressament, però queda implícit en l'article 5, Principis rectors de l'actuació administrativa; així com en l'article 11, Impacte de les normes en la infància i l'adolescència.
- S'ha de formar el personal responsable de l'Administració i promoure la realització dels informes preceptius d'impacte en la infància i l'adolescència dels projectes de llei i els projectes de reglament.
- Avançar en la realització de l'anàlisi pressupostària en clau d'impacte sobre la infància i l'adolescència és una altra necessitat. Tot i que la realització d'informes d'impacte sobre la infància i adolescència de les propostes legislatives és una iniciativa necessària i sensibilitzadora per als òrgans competents i responsables dels procediments administratius, aquests informes es podrien estendre a les estratègies, plans o programes d'interès general i tenir un caràcter vinculant. Per a això, caldria que, encara que cada informe el realitzi la conselleria corresponent, sigui validat per un òrgan competent expert en infància i adolescència.
- Cal també desenvolupar de la Llei 9/2019 els aspectes relacionats amb els drets d'associació, de participació, a ser escoltats i escoltats (articles 5, 12, 22, 23, 75, 93, 108, 159, 166, 215 i 217) i promoció de la participació infantil i adolescent en tots els àmbits: el familiar, l'escolar i el social. S'ha de desenvolupar, així mateix, l'article 65 de la Llei 1/2022, de 8 de març, d'educació, que es refereix a la participació de l'alumnat.
- En l'àmbit institucional cal augmentar la participació dels nins, infants i adolescents en els espais de presa de decisions dels consells insulars i de la comunitat autònoma. Tant el Pacte Balear per la Infància com la Llei 9/2019, aposten per la participació infantil i adolescent, però no hi ha encara

consells de participació en tots els consells insulars; tampoc s'ha constituït un Consell autonòmic d'Infància i Adolescència i la seva participació no està prevista en els òrgans de participació cívica dels serveis socials (art. 51 de la Llei 4/2009, d'11 de juny, de serveis socials de les Illes Balears).

- Cal promoure el compliment legal mitjançant el qual es reconeix que a partir dels 12 anys els infants i adolescents han de ser escoltats (Llei orgànica 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor i Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència). En aquesta línia, seria desitjable que el Consell d'Infància i Famílies de les Illes Balears augmentés la representació de la infància i l'adolescència i tingués un caràcter més participatiu que en l'actualitat, incorporant la interlocució i el debat de postopes.
- Una necessitat plantejada fou la necessitat del desplegament de les lleis del lleure i l'esport (Llei de lleure educatiu per a la infància i la joventut de les Illes Balears i la Llei de l'activitat física i de l'esport).⁹

En relació amb el dret a no viure en la pobresa i que es trenqui el cicle dels desavantatges

Necessitats expressades

- Reduir la desigualtat i la pobresa són assumptes prioritaris per a millorar el benestar de la infància i l'adolescència balears. Els indicadors (taxa AROPE, indicador de privació material severa, indicador de carència material, percentatge de llars sense ingressos, índex Gini) proporcionen tendències preocupants en els dos temes que poden revertir-se abans que es cronifiquin.
- Els indicadors assenyalen un augment de la feminització de la pobresa, per la qual cosa cal aprofundir en l'atenció específica a dones en condicions de vulnerabilitat. Les famílies monoparentals a càrrec d'una dona són un grup específic a considerar, i de forma especial dins aquest, aquelles al càrrec de dones amb condicions tan precàries d'ocupació que estan abocades a la pobresa. En qualsevol cas, cal augmentar el suport a les famílies vulnerables amb infants i adolescents al seu càrrec.
- Cal reorganitzar i reforçar el treball preventiu (intervenció familiar en concret) per millorar l'eficàcia en la defensa dels drets de la infància i l'adolescència, i l'àmbit municipal és l'espai idoni per desenvolupar-ho. Tanmateix, es detecten dèficits en la coordinació intrainstitucional de tots els sistemes de benestar: salut, serveis socials i educació, entre d'altres.
- Desenvolupar la prevenció en l'àmbit municipal pot permetre que la detecció de persones menors en risc sigui més eficaç i que s'eviti la progressió de mesures en l'àmbit de la protecció. La prevenció no pot ser tan sols una qüestió institucional, sinó que precisa de la complicitat de la comunitat, de les famílies i de les organitzacions socials.
- Es fa necessari millorar la qualitat i l'accessibilitat de l'habitatge perquè els infants i adolescents puguin exercir els seus drets. Excedeix d'aquest pla augmentar les alternatives d'habitatge per a les famílies amb menys recursos, però el fet que el parc d'habitatges socials sigui escàs, que els lloguers siguin alts per als ingressos mitjans i que les solucions d'habitatge per als treballadors que venen a les illes a treballar en ocupacions poc remunerades amb els seus fills i filles siguin precàries, influeix directament en el benestar de la infància i l'adolescència. «Igual que a la resta dels territoris, el desafiament per assegurar la garantia del dret a l'habitatge a les Illes Balears és el foment d'habitatge

⁹ La primera s'ha aprovat recentment, i la de l'esport es troba en tramitació parlamentària.

públic per al lloguer social, així com regular les zones tensionades de lloguer, cosa que provoca que moltes persones en situació de pobresa o exclusió social no puguin accedir de forma adequada a l'habitatge, ja que a més de les conseqüències de la gentrificació, expulsen les persones en situació d'exclusió». Com s'ha vist en el diagnòstic, el problema de l'habitatge no és idèntic a totes les illes. És més greu a Eivissa i Formentera, fet que influeix en molts aspectes. En el cas d'Eivissa, aquest problema afecta de forma particular les famílies que arriben a l'illa a treballar i que poden acabar en allotjaments molt precaris. «Està passant que hi ha gent que per no poder pagar l'habitatge aquí se n'ha anat de l'illa» es comenta en una entrevista. La falta d'un habitatge adequat perjudica seriosament el desenvolupament infantil i adolescent i el problema s'aguditza si es té en compte que l'ús de l'habitatge s'intensifica amb les tasques en línia (laborals, educatives, etc.), fet que posa en evidència la falta d'espais apropiats.¹⁰¹¹¹²

- En termes generals, cal complementar la Garantia Infantil en la cartera de serveis pròpia de Balears, la cobertura dels mínims vitals a les llars amb nines, infants i adolescents a càrrec derivats de situacions de carència econòmica: alternativa d'habitatge, garantia d'ingressos, equipament escolar, beques de menjador, dispositius electrònics, revisions oftalmològiques i odontològiques i les corresponents solucions, etc.

Necessitats sentides

- El model econòmic balear suposa un accés fàcil al mercat de treball per a persones amb baixa qualificació, però a canvi, la seva oferta inclou precarietat de l'ocupació i baixos ingressos. Un alt percentatge de famílies tenen accés a l'ocupació, però els seus salaris són baixos i les condicions laborals precàries. Això significa l'existència de treballadores i treballadors pobres i s'augmenta la bretxa de la desigualtat. A això s'uneix un element distorsionador que és la dificultat d'accés als habitatges en propietat, la falta d'habitatge social i el descontrol del preu del lloguer. Tot i que genera problemes no lligats exclusivament a la infància i l'adolescència, es tracta d'un model econòmic que els afecta decisivament. La necessitat sentida és abordar el repartiment de riquesa equitatiu en una comunitat la renda de la qual és superior a la mitjana d'Espanya, però amb indicadors de cohesió social que precisen de la compensació dels serveis públics.
- Per avançar en la prevenció i en la defensa dels drets de la infància no sembla suficient el treball educatiu cap a les famílies en risc de vulnerabilitat, o directament vulnerables, que s'està desenvolupant. La prevenció de la vulnerabilitat i l'exclusió no pot recaure de forma gairebé exclusiva en el paper les famílies. Les famílies són un dels actors, però la responsabilitat no és només seva: «Que la comunitat se senti responsable dels seus infants» és una necessitat sentida que ha estat expressada en algunes entrevistes. Es percep la necessitat que es treballi per millorar l'organització i la cohesió social i també augmentar la proactivitat institucional cap a la localització de les famílies vulnerables.

Necessitats comparades

- Els indicadors de desigualtat a les Illes Balears mostren que està augmentant: Respecte al 2019, el

¹⁰ (EAPN, 2022)

¹¹ Com es reflecteix en l'apartat sobre Demografia de les illes, Formentera i Eivissa són les de major increment de població en els darrers 12 anys.

¹² Per exemple, en la manca d'un espai a Formentera per a l'allotjament de mitjana i llarga estada per a persones menors de 18 anys víctimes de violència, en la poca disponibilitat d'allotjaments o la carestia d'aquests per al personal del sistema d'Educació o de Sanitat (fins i tot malgrat els complements salarials), la qual cosa redunda en una excessiva mobilitat, etc.

2020 ha augmentat un 2,2% el percentatge de persones amb rendes més baixes, el mateix que el de les persones amb rendes més altes. El 20% de la població amb ingressos més alts guanya 4,6 vegades més que el 20% de la població amb ingressos més baixos. Entre el 2015 i el 2019 l'índex Gini ha empitjorat a gairebé tots els municipis i només Estellencs i Escorca presenten millors resultats. Considerant la taxa AROPE, les Illes Balears el 2020 ocupen una posició mitjana-baixa en el conjunt d'Espanya amb una taxa del 22% (mitjana nacional: 26,4%), la qual cosa suposa un augment d'un 6,9% respecte al 2019. Cal posar en marxa polítiques que frenin les desigualtats i un millor repartiment de la riquesa. Les dades apunten que les nines i les dones adolescents estan en la majoria de les ocasions en una situació especial de desavantatge.

- «Igual que a la resta dels territoris, el desafiament per assegurar la garantia del dret a l'habitatge a les Illes Balears és el foment d'habitatge públic per al lloguer social, així com regular les zones tensionades de lloguer, cosa que provoca que moltes persones en situació de pobresa o exclusió social no puguin accedir de forma adequada a l'habitatge, ja que a més de les conseqüències de la gentrificació, expulsen les persones en situació d'exclusió». Com s'ha vist en el diagnòstic, el problema de l'habitatge no és idèntic a totes les illes. És més greu a Eivissa i Formentera, el que influeix en molts aspectes. En el cas d'Eivissa aquest problema afecta de forma particular les famílies que arriben a l'illa a treballar i que només aconseguen allotjaments molt precaris. «Està passant que hi ha gent que per no poder pagar l'habitatge aquí se n'ha anat de l'illa» es comenta en una entrevista. La falta d'un habitatge adequat perjudica seriosament el desenvolupament infantil i adolescent i el problema s'aguditza si es té en compte que l'ús de l'habitatge s'intensifica amb les tasques en línia (laborals, educatives, etc.), fet que posa en evidència la falta d'espais apropiats.¹³¹⁴¹⁵
- La taxa de risc de pobresa infantil no és homogènia al territori insular, amb grans diferències entre illes i dins de cada una. Sembla necessari afrontar una política que realitzi una anàlisi detallada de les causes i els efectes de la distribució desigual dels recursos que afecten infants i adolescents de forma diferent a la costa i a l'interior o a les comarques rurals i a les zones més urbanes.
- Els indicadors assenyalen un augment de la feminització de la pobresa, per la qual cosa cal aprofundir en l'atenció específica a dones en condicions de vulnerabilitat. Les famílies monoparentals a càrrec d'una dona són un grup específic per considerar, i de forma especial, aquelles a càrrec de dones amb condicions tan precàries d'ocupació que estan abocades a la pobresa. En qualsevol cas, cal augmentar el suport a les famílies vulnerables amb infants i adolescents al seu càrrec.
- Les Bases per al Pla d'Acció de la Garantia Infantil Europea a Espanya indiquen que la infància i l'adolescència d'origen emigrant és un grup especialment vulnerable. A les Illes Balears, es confirma que les famílies d'origen emigrant, particularment de països llatinoamericans i africans — les quals suposen l'origen d'aproximadament la meitat de la població infantil i adolescent d'origen estranger — són les més vulnerables socioeconòmicament. En conseqüència, cal incidir en les mesures que millorin les seves condicions i garanteixin l'equiparació dels drets.
- Les Illes Balears tenen un percentatge de població infantil i adolescent amb discapacitat una mica superior a la mitjana nacional. El primer tipus de discapacitat per incidència és el mental i intel·lectual, que suposa dos terços del total, la qual cosa posa de manifest la necessitat de reforçar tots els serveis

¹³ (EAPN, 2022)

¹⁴ Com es reflecteix en l'apartat sobre Demografia de les illes, Formentera i Eivissa són les de major increment de població en els darrers 12 anys.

¹⁵ violència, en la poca disponibilitat o careia d'allotjaments o per al personal del sistema d'Educació o de Sanitat (fins i tot malgrat els complements salarials), la qual cosa redunda en una excessiva mobilitat, etc.

de benestar i salut per a aquests infants i adolescents, considerant que en tots els casos han de ser accessibles en i per a totes les illes, d'acord amb els marcs de planificació que s'assenyalen a la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears.

- Els infants i adolescents pertanyents a la minoria gitana són considerats un grup d'especial vulnerabilitat. Tanmateix, no es disposa d'informació suficient sobre la seva situació a les Illes Balears, per la qual cosa caldria un estudi al respecte per posar en marxa les mesures més idònies i eficaces.
- En algunes entrevistes s'assenyala la necessitat de reduir les llistes d'espera en els serveis específics de serveis socials que atenen la infància i l'adolescència. En aquest sentit, sembla necessari preservar els drets dels infants i adolescents independentment de les condicions socioeconòmiques de l'entorn familiar i de posar en marxa estratègies i programes adreçats a millorar la salut i estils de vida de grups en situació de vulnerabilitat.¹⁶

Necessitats normatives

- El Pla Estratègic de Serveis Socials 2017-2021 ja preveia com un dels seus objectius avançar en la definició del sistema públic de serveis socials establert a la Llei 4/2009 i definir el conjunt de serveis que l'integren per garantir els drets de la ciutadania de les Illes Balears. Sens dubte s'ha anat avançant, però aquesta continua sent una necessitat expressada en les entrevistes realitzades. I, en el mateix sentit, també s'expressa la necessitat encara no satisfeta de reforçar la coordinació interna del sistema de serveis socials amb la resta dels sistemes de benestar social.
- Desenvolupar la Llei 5/2018, de 19 de juny, de l'habitatge de les Illes Balears, que té com a objectiu fer efectiu en l'àmbit territorial de la comunitat autònoma el dret a un habitatge digne, adequat i assequible reconegut a la Constitució Espanyola i a l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears, d'acord amb els estàndards del dret internacional de drets humans. En particular, fer efectiu l'article 3 que es refereix a les situacions d'especial vulnerabilitat en matèria d'habitatge.
- Les Bases per al Pla d'Acció de la Garantia Infantil Europea a Espanya, assenyalen alguns grups d'infants i adolescents especialment vulnerables. Un d'aquests grups és el que forma part de la minoria gitana i també ho considera així el Pacte Balear per la Infància. Tanmateix, no es disposa d'informació sobre la seva situació a les Illes Balears, per la qual cosa caldria un estudi al respecte per posar en marxa les mesures més idònies i eficaces.

Un altre grup és el d'infants i adolescents amb discapacitat. Les Balears tenen un percentatge de població infantil i adolescent amb discapacitat una mica superior que la mitjana nacional. El primer tipus de discapacitat per incidència és el mental i intel·lectual, la qual cosa posa de manifest la necessitat de reforçar tots els serveis de benestar i salut per a aquests infants i adolescents, considerant que en tots els casos han de ser accessibles en i per a totes les illes. En termes generals, caldrà complementar la Garantia Infantil en la cartera de serveis pròpia de Balears, la cobertura dels mínims vitals a les llars amb infants i adolescents a càrrec derivats de situacions de carència econòmica: alternativa d'habitatge, garantia d'ingressos, equipament escolar, beques de menjador, dispositius electrònics, revisions oftalmològiques i odontològiques i les seves corresponents solucions, etc.

- Aprovar, com està previst, la Llei de prestacions socials de caràcter econòmic de les Illes Balears.

¹⁶ Estratègia nacional de prevenció i lluita contra la pobresa i l'exclusió 2019-2023 i, en especial, l'objectiu 3.2. Suport a menors i famílies.

En relació amb el dret a la salut integral

Necessitats expressades

- El principal repte és la coordinació de tots els recursos socials, sanitaris, educatius, etc. que es despleguen des de l'Administració autonòmica i local (consells insulars i ajuntaments) per procurar el benestar de la infància i l'adolescència en un entorn saludable. Una condició és millorar el coneixement dels recursos locals i autonòmics entre el col·lectiu dels professionals de salut, serveis socials, educació, entitats del tercer sector i entitats privades mercantils per facilitar la coordinació i l'atenció integral als casos. Aquesta necessitat de coordinació s'assenyala en especial en relació amb l'atenció primària (pediatres i professionals mèdics d'atenció primària) i els serveis de salut mental. En aquest sentit, la incorporació de professionals de psicologia als dispositius d'atenció primària és determinant en la tasca de prevenció i detecció primerenca.¹⁷
- Reforçar l'assessorament i la consulta per a la infància i l'adolescència a l'atenció primària i als centres d'educació secundària per capacitar en el maneig de les malalties cròniques i per prevenir malalties de transmissió sexual i embarassos no desitjats.
- Relacionar els programes de promoció de la salut i la prevenció del càncer infantil i adolescent.
- A partir dels 7-8 anys augmenta la prevalença de l'obesitat i l'excés de pes en els nins i en les nines, en especial en les famílies amb rendes més baixes. A Balears, la incidència és més alta per a les nines entre 2 i 17 anys i, també, les nines són les que presenten un percentatge menor de normopès, significativament per sota de la mitjana nacional. Atès que un dels factors influents en l'obesitat és la manca d'exercici, aquestes dades incideixen en la necessitat de promocionar i facilitar l'esport entre les dones adolescents.
- Assegurar la continuïtat de l'atenció primerenca a nins i nines amb discapacitat o dependència després dels sis anys i, almenys, fins als onze anys. La Federació espanyola d'associacions de professionals de l'atenció primerenca reclama per a totes les comunitats autònomes xarxes de Centres de Desenvolupament Infantil i Atenció Primerenca sectoritzats amb equips dimensionats en funció de la població a atendre.
- Augmentar els recursos, en especial els recursos personals, per a l'atenció a la salut mental d'infants i adolescents en tots els camps: sanitari, educatiu, ocupacional, de serveis socials, etc. Cal augmentar el nombre d'especialistes en psiquiatria infantil i psicologia infantil per reduir la ràtio d'atenció, tot i la reconeguda dificultat de trobar professionals que treballin a les illes. En els dispositius d'atenció a la salut mental, l'atenció s'hauria de realitzar per equips multidisciplinaris mitjançant professionals de la salut amb qualificació específica en les etapes de la infància i l'adolescència. En aquest sentit, el 3 d'agost de 2021, es va aprovar el Reial decret 689/2021, de 3 d'agost, pel qual s'estableix el títol de metge o especialista en Psiquiatria Infantil i de l'Adolescència i s'actualitzen diversos aspectes del títol de metge o especialista en Psiquiatria.¹⁸¹⁹

¹⁷ Aquesta necessitat va quedar evidenciada durant la pandèmia i hi va haver una iniciativa a partir de l'anàlisi de la situació emocional dels infants en col·laboració amb els centres educatius.

¹⁸ Hi ha un problema expressat de disponibilitat de professionals de la Psiquiatria a Formentera (hi va un psiquiatre cada dues setmanes). En els casos de patologies complexes no hi ha atenció i només es pot esperar que hi hagi plaça en els recursos d'Eivissa. En el cas de les persones menors d'edat, això significa un cúmul de problemes per a la família que s'ha de desplaçar.

¹⁹ Recomanació de l'Estratègia de Salut Mental del Sistema Nacional de Salut 2022-2027.

- Millorar la col·laboració i la coordinació entre les polítiques de salut mental i les actuacions de prevenció i atenció a les addiccions, tant en la política general del Govern balear com en particular amb els plans insulars dels quals hauria de disposar cada Consell Insular.
- Les persones expertes en suïcidis i conductes autolítiques assenyalen que els centres educatius són entorns privilegiats per a la prevenció. Cal ensenyar a l'alumnat què és una crisi i com enfrontar-s'hi de forma saludable, com demanar ajuda o entrenar habilitats socials i competències emocionals, promoure valors socials i xarxes de suport social. Així mateix, en el context familiar són factors de protecció disposar dels models parentals adequats, tenir la capacitat necessària per demorar la gratificació, educar en la tolerància a la frustració i mantenir una comunicació oberta i sincera.
- En les dades i en algunes entrevistes s'assenyala l'augment de la violència filiofamiliar. La Fiscalia de Menors parla d'un augment de les conductes inadequades de menors de catorze anys contra els progenitors o representants legals i educadors de centres de protecció i les dades de l'INE assenyalen un augment progressiu de la violència domèstica contra els pares i mares (especialment contra les mares, que són 7 de cada deu casos), per la qual cosa cal observar i fer un seguiment de les dades sobre aquesta qüestió i incidir en mecanismes de prevenció amb professionals adequats als barris i pobles.
- Si bé les dades sobre el consum del tabac o de l'alcohol no mostren diferències significatives amb les de la resta d'Espanya, tant en les dades com en les entrevistes es detecta una alta tolerància i normalització de l'ús del cànnabis, en especial entre homes adolescents. L'Observatori Autòmic de Drogues indica que és la principal droga d'inici en les edats més joves. S'assenyala la necessitat d'incrementar la prevenció en l'adolescència i capacitar les famílies en relació amb la seva permissivitat. Respecte a l'alcohol cal prendre nota de la consideració de l'OBIA de la necessitat d'un seguiment més estricte de la venda de l'alcohol a persones menors d'edat.
- No es coneixen les dades sobre la incidència del joc amb diners (en xarxa i presencial) en la infància i l'adolescència. En les entrevistes s'expressa que és probable que durant la pandèmia hagi augmentat, però és necessari conèixer-ne millor les dades i reduir la seva incidència.
- Fomentar les activitats de lleure i especialment les esportives, en parcs infantils, centres esportius o espais apropiats. Aquestes activitats haurien de ser accessibles i de caràcter gratuït.
- A les Illes Balears es registren dades preocupants d'infeccions de transmissió sexual (ITS), en especial d'infecció gonocòccia i sífilis, i també s'anuncia una prevalença alta de casos entre els 15 i 19 anys, com per exemple la infecció per *Chlamydia trachomatis*, on es dona un alt percentatge de casos entre 15 i 19 anys. Tot això apunta a la necessitat de millorar l'educació sexual i la prevenció d'ITS.

Necessitats sentides

- Resulta preocupant l'abús de les pantalles en la infància i l'adolescència. El Pacte Balear per la Infància proposa desenvolupar programes de prevenció d'addiccions al joc i dependències tecnològiques en adolescents, però la percepció en les entrevistes és que és una addicció que ha augmentat amb la pandèmia. Tots els estudis i entrevistes apunten la necessitat d'un treball proactiu sobre aquesta qüestió que no és aliena a l'oci i el temps lliure saludables. L'ús abusiu de videojocs, així com el joc en línia incideix de forma més significativa en els nins que en les nines; i cal tenir en compte la dada que la meitat

²⁰ El nou pla estratègic de Salut mental preveu incorporar les addiccions com a part dels àmbits d'actuació.

dels adolescents que juguen a videojocs habitualment (almenys una vegada al mes) ho fa a videojocs dissenyats per la Pan European Game Information (PEGI) com a no adequats per a persones amb menys de 18 anys. Les dades parlen d'accés primerenc i generalitzat a la pornografia i a altres continguts violents que impacten sobre el desenvolupament de la infància i l'adolescència i fan encara més necessària una educació sexual de qualitat.

- Com també es veurà en l'apartat sobre el dret dels infants i adolescents a la privacitat a internet i les seves conductes de risc, és fonamental que els progenitors posin normes sobre l'ús de les pantalles i les supervisin. La necessitat, per tant, és transmetre aquesta idea a les famílies i educar en una bona higiene digital.
- Dins de la mateixa qüestió: tot i que no és possible establir relacions de causalitat, les dades permeten constatar l'estreta relació entre les noves formes d'addicció o ús problemàtic de la tecnologia i la salut mental, amb majors taxes de depressió associades i un menor benestar emocional. Com es veurà en altres apartats, cal abordar un ús saludable de la tecnologia.²¹
- Engregar una proposta de millora del lleure adolescent és una necessitat sentida que s'expressa en diverses entrevistes. Preocupa la vinculació actual d'oci i alcohol, o de lleure i pantalles. Aquesta necessitat sentida té relació amb la manca d'espais de lleure i temps lliure i la debilitat de l'autoorganització social, en particular de l'adolescència, o d'organitzacions de lleure infantils i juvenils.

Necessitats comparades

- L'esport és una alternativa d'oci saludable molt recomanable però, en l'actualitat, cal realitzar una promoció més activa de l'esport, en especial cap a les dones adolescents, i facilitar-ne l'accés als espais on es pot realitzar, la majoria dels quals són privats, o obrir nous espais com, per exemple, els patis i instal·lacions escolars en temps no lectiu.
- Hi ha un dèficit en la consideració de la salut mental de la població infantil i juvenil i en la inversió de recursos específics. És desitjable que sigui un dels eixos del nou Pla Estratègic pel Benestar Emocional i Salut Mental de les Illes Balears 2023-2029 i que les seves propostes es desenvolupin a totes les illes.
- Cal millorar el programa de vacunació per augmentar-ne la cobertura, en particular a partir dels 6 anys i en l'etapa adolescent.
- Tot i que s'expressa la necessitat d'augmentar l'atenció pediàtrica, aquesta percepció no està avalada per les dades, ja que la ràtio a Pediatria (195 professionals per cada 100.000 menors de 15 anys) és millor que la mitjana nacional (167,1). És probable que es refereixi més a la necessitat de millorar la distribució dels recursos a les illes i a les zones no urbanes.

Necessitats normatives

- En compliment de l'art. 12.5. de la LOPIVI cal desenvolupar normativament el Decret 85/2010 sobre atenció primerenca.

²¹ UNICEF (2021)

- Donar suport a la nova visió interinstitucional de la salut mental en el nou Pla Estratègic per al Benestar Emocional i Mental de les Illes Balears 2023-2029. Entre altres qüestions, pressuposa la creació d'equips comarcals interdisciplinaris i amb dependència interinstitucional que atenen de forma integral els problemes de salut mental.
- Enfortir el desplegament de la Llei 4/2005, de 29 d'abril, sobre drogodependències i altres addiccions a les Illes Balears, en aquelles qüestions més relacionades amb la prevenció de les addiccions en l'adolescència (articles 11 a 14).
- Es fa necessari desenvolupar en una futura Agència de Salut Pública programes de protecció alimentària per malalties i de qualitat alimentària amb control als centres escolars.
- Una demanda és el compliment i ampliació de la distància regulada entre els locals d'apostes i els centres educatius, les zones de lleure infantil i els centres residencials de persones menors d'edat.

Dret al desenvolupament en un entorn saludable

Necessitats expressades

- Ateses les demandes recollides en aquest diagnòstic d'espais adequats per a la pràctica lúdica i esportiva, sembla important desenvolupar les propostes realitzades en l'Avantprojecte de Llei de l'activitat física i l'esport de les Illes Balears, en relació amb el foment de l'activitat física i l'esport en la infància i l'adolescència. De la mateixa manera, serà favorable als drets dels infants i adolescents la Llei del lleure educatiu per a la infància i la joventut de les Illes Balears, aprovada recentment.

Necessitats sentides

- Des de les diferents administracions cal incloure un enfocament de salut infantil i adolescent en les polítiques mediambientals, la previsió urbanística, la planificació, i organització del transport públic i dels mitjans de transport alternatius. Atesos els efectes sobre el benestar infantil d'elements com els espais de joc a l'aire lliure, la mobilitat accessible, la realització d'esport, etc., convé una aliança estreta entre les àrees de medi ambient, urbanisme i transport de totes les administracions amb el futur pla d'infància i adolescència.

Necessitats comparades

- Tot i que hi ha recursos institucionals per a l'educació ambiental a les illes, amb els resultats de l'índex de l'autoeficàcia de l'alumnat en qüestions globals, elaborat per PISA, sembla necessari impulsar un major coneixement dels infants i adolescents balears sobre l'entorn global i el medi ambient. Està comprovat que aquesta temàtica és de gran interès per a la infància i l'adolescència i, sens dubte, afecta el seu present i el seu futur.²²

²² N'és un exemple l'enquesta realitzada per Nacions Unides a través del PNUD amb el Departament de Sociologia de la Universitat d'Oxford, publicada el gener de 2021. Es va denominar La Votació pel Clima dels Pobles i es va dur a terme del 7 d'octubre al 4 de desembre de 2020, mitjançant la distribució enquestes a través d'anuncis en aplicacions de jocs en línia populars a 50 països, reemplaçant anuncis tradicionals. Aquest enfocament innovador va aconseguir recollir respostes d'una mostra enorme, única i aleatòria d'1,22 milions de persones dels dos sexes, de totes les edats i nivells educatius. També va significar poder enquestar persones menors de 18 anys. Espanya es va incloure a l'àrea d'Europa Occidental i Amèrica del Nord, on es van recollir respostes de NNA del Canadà, França, Alemanya, Itàlia, Espanya, Suècia, Regne Unit i Estats Units. En termes generals, hi va haver una majoria substancial de persones menors de 18 anys (> 70%) que donen suport a la idea d'un canvi climàtic com una emergència a tots els països enquestats. En concret, a Espanya aquesta idea va rebre el suport del 76% de les persones entrevistades.

Necessitats normatives

- Donar compliment i avaluar els resultats de l'art. 44.4. de la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears, que es refereix a preveure la creació d'espais d'accés lliure i segur per al joc, el lleure i l'esport de les persones menors d'edat aprofitant els espais existents per a aquests usos.

En relació amb el dret al desenvolupament en l'educació i en la cultura

Necessitats expressades

- Com ja es va reflectir el 2019 en un document del Parlament de les Illes Balears²³, l'Administració ha de garantir les millors condicions possibles per a l'educació dels infants menors de 3 anys. En aquest document es realitzaven recomanacions encara vigents per ampliar i millorar els recursos educatius i garantir la qualitat dels serveis educatius de 0 a 3 anys.
- L'escolarització d'infants de 0 a 3 anys pot, a més, facilitar la conciliació de la vida personal i laboral. Aquest és un aspecte important a les illes per les característiques del mercat laboral, especialment a les zones de costa (horaris estesos, horari nocturn, treballadores i treballadors que no disposen de xarxa familiar, etc.), però ha de primar l'interès superior de l'infant —per exemple, en el nombre d'hores màxim que pot romandre en un centre— i tenir-se en compte en la regularització dels centres que atenen aquestes edats. Des del Govern Balear cal que el marc de regulació comuna garanteixi l'interès superior de l'infant i l'atenció adequada en totes les iniciatives de cures professionals o semiprofessionals a aquesta edat; considerar-ho també en totes les propostes d'atenció a la infància en activitats extraescolars a partir dels 3 anys; i, a través de la seva política d'ocupació, cercar també la complicitat de l'empresariat i els sindicats en la millora de les condicions laborals que permetin una millor conciliació.²⁴
- L'educació no sexista i la coeducació són estratègies importants per al desenvolupament democràtic, la prevenció de la violència envers les dones de qualsevol edat i la millora del benestar social. Les iniciatives ja preses dins del Pla de Coeducació i de Convivència poden ser eficaces, però encara tenen un desenvolupament curt. Cal continuar aprofundint-hi i en qualsevol altre iniciativa que suposi impulsar la igualtat entre dones i homes i prevenir qualsevol tipus de violència o la naturalització d'aquesta que puguin tenir els propis adolescents. En el mateix sentit s'expressa la necessitat d'una educació afectiva i sexual amb valors positius per a la relació en tots els àmbits, inclòs el món virtual.
- Un repte és la planificació educativa com a conseqüència de la població immigrant al llarg de l'any. Com s'ha vist en l'anàlisi dels recursos, hi ha programes específics d'acollida i ajut, però sembla necessari consolidar-los i, en particular, disposar del conjunt de la comunitat educativa per a la integració social dels nous estudiants. En aquest sentit, el Consell Escolar de les Illes Balears, en l'informe sobre el curs 2018-2019, posava èmfasi en la necessitat d'incrementar actuacions de compensació educativa i d'augment dels recursos qualificats per a l'atenció dels infants i adolescents immigrants que accedeixen al sistema educatiu.
- La inclusió educativa és un repte important, i no és només un tema de recursos, tot i que aquests

²³ Parlament de les Illes Balears. Conferència de Presidents. Comissió Tècnica 0-3 (2019)

²⁴ A Eivissa, per exemple, no només hi ha escoletes no regularitzades, sinó també mares de dia que atenen infants amb menys de 3 anys que ni tan sols estan registrades formalment, com és obligatori en altres comunitats autònomes.

són imprescindibles. Cal abordar-la mitjançant el disseny universal d'aprenentatge (DUA) i considerar els centres d'educació especial com a centres de recursos que puguin ajudar els centres ordinaris. És aquesta una iniciativa en la línia de les propostes de l'Observatori estatal de la Discapacitat.²⁵

- També dins de la inclusió educativa cal analitzar l'eficàcia, idoneïtat i eficiència de la xarxa d'equips generals i especialitzats que atenen en l'àmbit educatiu totes les necessitats de l'alumnat. La necessitat expressada és fer una valoració des del criteri d'eficiència i comprovar si són necessaris més recursos personals.
- En relació amb la no finalització dels estudis obligatoris o la no continuïtat d'aquests, un grup a considerar de forma especial són els infants del sistema de protecció que tenen condicionants associats a la problemàtica particular. En aquest sentit, és important enfortir el treball dels educadors socials en els centres educatius i millorar la convergència dels objectius de totes les administracions en relació amb la protecció de drets d'aquest grup d'infants i adolescents.
- L'accés a la cultura dels infants i adolescents és un repte que forma part de la seva educació i consideració com a part de la ciutadania. És una necessitat ampliar l'oferta cultural infantil i adolescent amb activitats accessibles a cada edat.

Necessitats sentides

- Cal plantejar com captar persones amb formació universitària que van sortir de les illes per poder estudiar. Es produeix, de fet, una fuga de cervells a les illes i, al seu torn, hi ha problemes per trobar personal amb formació tècnica suficient per treballar a l'Administració. A la pràctica, les illes pateixen una descapitalització de recursos humans.

Necessitats comparades

- Augmentar la inversió en educació. A les Illes Balears la despesa respecte al PIB va ser del 0,07% (mitjana de les administracions educatives de les CA = 0,15%). El Consell Escolar de les Illes Balears proposa avançar cap al 7% del PIB i anar acostant-lo a la mitjana de la Unió Europea. La Llei d'Educació de les Illes Balears ja preveu avançar cap a un 5%. OCDE i UE22 van gastar una mitjana del 4,9 % i del 4,4 % del seu PIB, respectivament, en institucions educatives de primària a terciària. A Espanya, és del 4,3 %. L'augment d'inversió podrà evitar el fracàs escolar dels grups d'infants i, sobretot, adolescents, més vulnerables.
- Els indicadors de resultats educatius de l'ensenyament obligatori a les Illes Balears estan per sota de la mitjana. S'expressa la necessitat d'augmentar els recursos educatius per evitar el fracàs escolar dels grups d'infants i, sobretot, adolescents, més vulnerables. Hi ha un percentatge alt, de més de 10 punts percentuals sobre la mitjana nacional el 2021, de població de 16 a 19 anys que no té titulació en educació secundària obligatòria o nivells similars. Cal potenciar la promoció de la continuïtat de la formació en l'edat de 16-18, quan les possibilitats laborals són un esperó per a abandonar els estudis. El sistema econòmic balear afavoreix la incorporació primerenca a l'ocupació i això afecta la continuïtat dels estudis, que es veuen truncats. Com a conseqüència les Illes Balears presenten una alta taxa d'abandonament prematur i una taxa baixa d'escolarització en l'ensenyament superior. És una preocupació que afecta particularment a Formentera i a Eivissa.
- A Formentera i a Eivissa hi ha un problema particular en relació amb les plantilles de professorat. Hi ha

²⁵ HI ha en marxa una prova pilot, en un centre concertat a Manacor de caràcter comarcal.

una gran mobilitat de professorat com a conseqüència de la manca d'habitatge accessible i, en l'opinió d'alguns entrevistats, no sempre té la capacitat o l'experiència més adequada.

Necessitats normatives

- Com a etapa que afavoreix el desenvolupament de la infància i és un element positiu per al seu desenvolupament —ja que pot millorar l'èxit escolar futur i augmentar els nivells globals de competència, millorant l'equitat— cal que augmenti la taxa d'escolarització de 0 a 3 anys. En aquest sentit, els consells insulars avancen a diferent ritme en la regulació de les llars d'infants privades per homologar-les amb escoles infantils, però encara és necessària la normativa autonòmica, tal com estableix la Llei 1/2022, de 8 de març, d'educació de les Illes Balears²⁶, que haurà de disposar de la participació dels agents que intervenen en l'atenció a l'alumnat de primera infància. Aquest reglament preveurà també «les ajudes per a pal·liar la falta de places, contribuir a reduir les desigualtats i afavorir els sectors socialment més vulnerables» i els requisits que haurà de complir l'alumnat per les ajudes a l'escolarització i menjador.²⁷
- Realitzar una regulació autonòmica dels centres privats d'educació infantil que vulguin incorporar-se a la xarxa complementària de la xarxa d'escoles públiques, tal com estableix la Llei 1/2022, de 8 de març, d'educació de les Illes Balears, que haurà de comptar amb la participació dels agents que intervenen en l'atenció a l'alumnat de primera infància. Així mateix, cal reglamentar els tipus d'ajuts i, en particular, els requisits de l'alumnat per accedir als d'escolarització i de menjador.
- Es fa necessari aprofundir i avançar en l'escolarització equilibrada de l'alumnat en condicions de vulnerabilitat en els centres educatius de segon cicle d'infantil i primària per no crear espais d'exclusió social. Tot això és coherent amb el que dicta l'article 81 de la Llei orgànica 3/2020, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació: «L'escolarització de l'alumnat en situació de vulnerabilitat socioeducativa es regirà pels principis de participació i inclusió i assegurarà la seva no discriminació ni segregació i la igualtat efectiva en l'accés i la permanència en el sistema educatiu.» Aquest principi ha quedat recollit a la Llei 1/2022, de 8 de març, d'educació de les Illes Balears (Art. 112).²⁸
- En les Bases per al Pla d'Acció de la Garantia Infantil a Espanya, UNICEF planteja una sèrie d'indicadors de seguiment i rendiment per a monitoritzar i avaluar la implantació de la GIE. Aquests indicadors haurien de ser registrats a totes les illes i per a tot l'arxipèlag.
- La Llei 1/2022, d'educació, ja assenyala en el seu pròleg com l'increment constant de la població de les illes, la necessitat de reduir l'abandonament escolar i el dèficit històric en infraestructures educatives precisen amb urgència una major inversió en infraestructures educatives i una intensificació en la reforma i nova construcció de centres educatius, al marge de la possibilitat d'establir nous concerts educatius per completar l'atenció de les necessitats d'escolarització. I apunta la necessitat que les administracions públiques apostin «decididament per un augment de la inversió en polítiques educatives i per la seva eficiència». En les disposicions addicionals afegeix que s'adopten mesures per assegurar la convivència als centres educatius; es preveu la necessitat d'avançar en la implantació del primer cicle de l'educació infantil; els compromisos de l'administració per disminuir de manera progressiva les ràtios màximes;

²⁶ PARLAMENT DE LES ILLES BALEARS. Conferència de Presidents. Comissió Tècnica 0-3 (2019)

²⁷ En l'actualitat, les famílies en risc d'exclusió accedeixen a recursos per a l'educació en les etapes de 0-3 i de 0-6 bàsicament de les entitats municipals (amb una part del finançament de fons autonòmics i que estan coordinats pels consells), però no hi ha un marc homogeni que podria basar-se en les bones experiències d'algunes illes.

²⁸ Una bona experiència que podria sistematitzar-se i comprovar-ne la replicabilitat és la de Manacor, la qual podria fer-se per zones a Palma.

el pagament delegat al professorat de l'ensenyament concertat, que s'anirà aproximant a l'equiparació retributiva amb el professorat de l'ensenyament públic; i la revisió de l'import dels mòduls econòmics de l'ensenyament concertat per garantir la gratuïtat efectiva de l'ensenyament.

En relació amb el dret un desenvolupament lliure de violència

Necessitats expressades

- De les motivacions dels casos d'assetjament en l'àmbit escolar es pot analitzar que l'alumnat més desprotegit és aquell que té necessitats especials de suport educatiu i que es troba en posicions de desavantatge econòmic. Aquestes dades poden servir per analitzar en quins valors s'educa l'alumnat i considerar-se com a tema de treball en qualsevol pla de convivència escolar.
- La taxa de victimitzacions per violència envers les dones a les Illes Balears és la més alta d'Espanya. La tasca de l'Administració davant aquest problema és complexa i no es pot abordar només des d'un pla d'infància i adolescència. Tanmateix, des d'aquest sí que cal invertir en prevenir mitjançant l'educació no sexista a totes les edats, per detectar com més aviat millor els casos que afecten de forma particular les nines i les adolescents (per exemple, en els centres escolars a través de la figura del coordinador o coordinadora de benestar i protecció de l'alumnat -art. 35-) i en l'atenció adequada i eficaç a les víctimes. En les entrevistes s'ha assenyalat que s'inicien relacions de parella a edats molt primerenques (a partir dels 12 anys) per la qual cosa la necessitat s'estableix des del primer curs de l'ESO. Com s'ha citat, tant la tasca de Convivència com el Pla de Coeducació de les Illes Balears 2019-2021, amb els agents de coeducació, són iniciatives positives però, de moment, insuficients.
- Si bé l'abús sexual infantil (ASI) i l'explotació sexual infantil (ESI) afecten sobretot nines i dones adolescents, l'Informe de la Comissió d'Experts (2020) assenyalava que els percentatges de víctimes poden ser més grans que les estimacions obtingudes. Per aquesta raó, un repte és conèixer millor la realitat de l'abús i l'explotació sexual infantil i caracteritzar-ne millor les víctimes per tal d'establir les mesures de prevenció, detecció i atenció més adequades.
- Una necessitat i un repte és augmentar la detecció dels casos d'explotació sexual infantil (ESI). Així mateix, cal prevenir mitjançant l'educació la naturalització que les pròpies nines i adolescents puguin tenir d'aquesta explotació.²⁹
- Les xifres en relació amb victimitzacions contra la llibertat sexual, que són a Balears superiors a la mitjana nacional, si bé són un indicador inespecífic del fet que hi ha més violència o més conscienciació, sí que suposen una dada important per calcular el volum de treball que suposen tant en la detecció com en l'atenció a les víctimes. El repte, per tant, és adequar els serveis a les necessitats ja detectades, la tendència de les quals és a incrementar-se.
- Cal promoure mecanismes per a la identificació primerenca dels maltractaments a la infància o l'adolescència, potenciant per a això el treball en xarxa comunitària. S'ha de continuar amb la sensibilització i la formació del col·lectiu professional en les diferents disciplines d'intervenció social, educativa, sanitària i dels cossos i forces de seguretat. La formació de professionals de tots els camps en els quals es conviu amb persones menors d'edat o se'ls atén per millorar la prevenció, la detecció i l'atenció continua sent una necessitat i un repte identificat en les entrevistes.³⁰

²⁹ "Hi ha adolescents que se'n van de festa i per 30 o 40 euros fan una fel·lació i no tenen la consciència que estan venent el seu cos" (d'una entrevista).

³⁰ Recomanació inclosa en l'Estratègia de Salut Mental del Sistema Nacional de Salut 2022-2027

- L'Estudi sobre la prostitució, el tràfic de persones i l'explotació sexual a les Illes Balears (2020), de l'Institut Balear de la Dona i la Universitat de les Illes Balears, que es va realitzar en el marc del Pla autonòmic, posa l'accent en les seves conclusions en la relació evident entre el tràfic de persones, l'explotació sexual i prostitució i, entre altres qüestions, assenyala que es constata la presència de modalitats d'explotació sexual en la infància i l'adolescència, així com la inducció a l'autoproducció d'imatges amb finalitats d'explotació sexual. Entre les seves propostes n'hi ha diverses de caràcter legal, però també s'insisteix que cal desenvolupar els programes d'educació afectivosexual a totes les edats per prevenir, entre d'altres, el consum de pornografia i canviar les actituds que motiven i justifiquen l'explotació sexual per part dels prostituïdors. Una altra de les propostes és millorar i actualitzar el RUMI, per registrar eficaçment les situacions d'ESIA (explotació sexual de nines, nins i adolescents) i millorar els sistemes de comunicació i la possibilitat de fonamentar les actuacions públiques. En el cas de l'ESIA, és necessari incorporar les recomanacions realitzades en l'Informe d'Experts 2020, basades en part en el IV Pla d'Acció contra l'Explotació Sexual de la Infància i l'Adolescència 2021-2024 de FAPMI.
- L'assetjament i el ciberassetjament són presents a l'entorn escolar amb taxes a les illes per sobre de la mitjana. Un repte és que es rebaixin els percentatges de víctimes i victimaris, però les dades assenyalen que són necessàries actuacions específiques per edat i sexe, tant per conèixer els drets a la no-violència entre iguals, com les conseqüències d'aquesta. Cal considerar que no sempre es té consciència de l'assetjament; de fet, UNICEF recull en el seu estudi que a les Illes Balears només el 4,4% dels adolescents diria que està patint assetjament escolar i el 2,4% ciberassetjament, quan el 24,5% i el 10,7% respectivament, revelen haver-lo patit al llarg de la vida. Al costat d'això, les conseqüències de l'assetjament o del ciberassetjament són importants sobre el benestar emocional, la integració social i la satisfacció amb la vida, i arriben a multiplicar per quatre la taxa d'ideació suïcida.

Necessitats sentides

- Superar la polarització de la societat i, en particular, de la població adolescent entre els valors feministes i els valors patriarcals. És preocupant perquè és part dels valors democràtics i afecta la convivència. Cal vèncer el corrent d'augment de la tolerància cap a la violència envers les dones. Una necessitat sentida és revertir la polarització ideològica i donar més pes a l'eix d'educació per a la convivència.

Necessitats comparades

- D'una banda, no a totes les illes hi ha els recursos necessaris per a l'atenció a les adolescents víctimes de violència masclista. Formentera, tot i que disposa d'un petit apartament per a acolliments d'urgència, no té una llar per a estades més llargues i es planteja comptar amb el suport de l'IBAVI per aconseguir un pis. D'altra banda, en relació amb les víctimes d'abús sexual menors d'edat ateses per l'Euribor, hi ha llistes d'espera per al tractament i, en les entrevistes realitzades, es reclamen, en particular, més mitjans a Eivissa i Formentera.

Necessitats normatives

- Cal conèixer amb més exactitud les dades sobre la violència envers la infància i l'adolescència i fer un millor seguiment dels casos i d'avaluació sobre els resultats. La LOPIVI, en el títol V dedicat a l'organització administrativa, recull en el capítol I el compromís per a la creació d'un Registre central d'informació sobre la violència contra la infància i l'adolescència (Registre Unificat de Maltractament Infantil), al qual hauran de remetre informació les administracions públiques, el Consell General del Poder Judicial i les Forces i Cossos de Seguretat. Però, en tot cas, l'art. 44.1. indica que «els serveis socials d'atenció primària hauran d'establir, de conformitat amb el procediment que es reguli en cada comunitat autònoma, un sistema

de seguiment i registre dels casos de violència sobre la infància i l'adolescència en el qual constin les notificacions i comunicacions rebudes, els casos confirmats i les diferents mesures posades en marxa en relació amb la intervenció d'aquests serveis socials.» Per a això és imprescindible continuar amb la formació de tots els agents implicats, en particular, dels equips d'intervenció dels serveis socials que, com assenyala la LOPIVI, «hauran d'estar constituïts, preferentment, per professionals de l'educació social, de la psicologia i del treball social, i quan sigui necessari de l'advocacia, especialitzats en casos de violència sobre la infància i l'adolescència».

- S'ha de desenvolupar i fer el seguiment de l'aplicació Protocol marc interdisciplinari de maltractament infantil de les Illes Balears en tots els seus aspectes.
- Desenvolupar i prioritzar les mesures establertes a la LOPIVI en relació amb la prevenció de la violència. A continuació, se'n destaquen algunes:
 - Adhesió de les Oficines d'Atenció a les Víctimes (OAV) als protocols autonòmics de maltractament per facilitar que puguin actuar com un mecanisme de coordinació. Subscripció d'un conveni de col·laboració entre el GIB i el Ministeri de Justícia (art. 9.4.)
 - Promoure la capacitat de la infància i l'adolescència en eines per a la detecció de situacions de violència (art. 25.3.).
 - Implantar en tots els centres educatius l'elaboració del pla de convivència (art. 31) i la figura del coordinador o coordinadora de benestar i protecció de l'alumnat (art. 35), determinant des de l'autoritat educativa competent els seus requisits i funcions a més dels previstos en la Llei.
 - Promoció i impuls d'actuacions per a la promoció del bon tracte a la infància i a l'adolescència, així com per a la prevenció i detecció precoç de la violència sobre la infància i els seus factors de risc, en el marc de la revisió del protocol comú d'actuació sanitària previst (art. 39.2). Revisió i promoció de l'elaboració de protocols específics d'actuació en l'àmbit de les competències pròpies que facilitin la promoció del bon tracte, la identificació de factors de risc i la prevenció i detecció precoç de la violència sobre la infància. Promoció de la coordinació de tots els actors implicats. (arts. 38.1. i 38.2.).
 - Aplicació del Protocol de detecció de la violència contra la infància i l'adolescència i adaptació de les històries clíniques perquè es pugui incloure com a motiu d'atenció sanitària prestada la violència exercida contra persones menors d'edat. (art. 40).
 - Implementació de la figura del delegat o delegada de protecció en les entitats que realitzin, de manera habitual, activitats esportives o de lleure, com a figura a la qual les persones menors d'edat puguin acudir a expressar les seves inquietuds. (art. 48.1 i 48.2.).
 - Incorporar en els plans de formació de les forces i cossos de seguretat de les entitats locals formació en relació amb la investigació, prevenció, detecció i actuació de les situacions de violència sobre la infància i l'adolescència. (art. 49.) i elaborar o revisar els protocols utilitzats en la Policia Local en relació amb la violència sobre la infància i l'adolescència. (art. 50)

- Incorporació en els protocols sobre violència contra la infància i l'adolescència de la previsió de la prova preconstituïda. (Disp. Final 1a).
- També dins del compliment de la LOPIVI, promoure l'educació i el desenvolupament d'estratègies bàsiques i fonamentals per a l'adquisició de valors i competències emocionals, tant en els progenitors, o en els qui exerceixin funcions de tutela, guarda o acolliment, com en els infants, d'acord amb seu el grau de maduresa. En particular, es promourà la corresponsabilitat i el rebuig de la violència contra les dones i nines, l'educació amb enfocament inclusiu i el desenvolupament d'estratègies durant la primera infància destinades a l'adquisició d'habilitats per a una criança que permeti l'establiment d'un llaç afectiu fort, recíproc i segur amb els progenitors, o amb qui n'exerceixin funcions de tutela, guarda o acolliment (art. 26.b.); desenvolupar programes de formació a adults i a infants i adolescents en habilitats per a la negociació i resolució de conflictes intrafamiliars (art. 26.e.); proporcionar l'orientació, formació i suports que necessitin les famílies dels infants i adolescents amb discapacitat, per tal de permetre'n una atenció adequada en el seu entorn familiar, alhora que es fomenta el seu grau d'autonomia, la participació activa en la família i la inclusió social en la comunitat (art. 26.h.).
- Així mateix, des dels centres educatius cal avançar en el registre de situacions de risc de violència, d'assetjament, d'absentisme, etc. L'Administració educativa progressa en aquesta qüestió amb la millora del seu programa de gestió a través de Convivèxit, amb la qual cosa les dades de la seva memòria seran més completes.
- Desenvolupar l'aplicació dels protocols existents per a les Illes Balears realitzats des de la Conselleria d'Afers Socials i Esports: Protocol marc interdisciplinari d'actuacions en casos de maltractament infantil i Protocol d'actuació en casos d'abús sexual infantil i explotació sexual infantil.
- El lideratge institucional per al desenvolupament de la LOPIVI hauria d'estar a càrrec de la Comissió del Protocol marc de maltractament infantil, el Consell d'Infància i Famílies i l'Observatori Autòmic d'Infància i Adolescència.
- Assegurar l'atenció integral a les nines i dones adolescents estrangeres víctimes de violència de gènere les famílies de les quals estiguin en situació administrativa irregular.

En relació amb el dret a les cures alternatives i la desinstitucionalització

Necessitats expressades

- Reforçar la prevenció i l'atenció primària i descentralitzar-la dels consells insulars per apostar pels ajuntaments que estiguin més ben preparats per garantir la prevenció. D'aquesta manera, podrà reduir-se el nombre de persones menors d'edat que arriben als centres residencials o reduir el temps que hi romanen. Es podrà treballar amb les famílies que tinguin problemes sense que l'infant perdi els seus progenitors com a referents i es podrà trencar la tendència de reproducció dels problemes en germans més petits. Suposa reforçar el treball comunitari dels serveis socials a cada ajuntament, amb el suport dels consells insulars.³¹
- Impulsar amb la col·laboració dels consells insulars i ajuntaments la implantació d'instruments tècnics que permetin fer una valoració del risc en cada cas, reduint el marge d'arbitrarietat, així com

³¹ Hi ha experiència d'èxit al Consell Insular de Menorca, que disposa d'equips als municipis.

reformes orientades a garantir la condició d'interessats als infants en aquests procediments, l'assistència lletrada, assegurar la notificació dels expedients de risc i establir terminis en els procediments de risc i desemparament. Desenvolupar i implantar el Registre autonòmic de situacions de risc citat en la Llei 9/2019.

- Una necessitat expressada és l'acolliment residencial especialitzat per a adolescents i joves. La majoria de les guardes són d'adolescents de 13 a 17 anys i amb problemes específics (addiccions, explotació sexual infantil, disfuncions emocionals, etc.).
- Reforçar la coordinació institucional necessària per desenvolupar el Pla Estratègic d'Autonomia Personal de les persones joves extutelades de les Illes Balears. Aquest pla va ser elaborat a partir de la participació de diferents organismes de l'Administració i entitats socials com la FEIAB (Federació d'entitats d'infància i adolescència de les Illes Balears) i APEIB (associació pro emancipats de les Illes Balears) i seria desitjable que es mantingués un procés de participació que afavoreixi el treball en xarxa entre entitats socials i l'Administració. Dins d'aquest pla o en paral·lel, caldria augmentar els recursos per a ajudes per a la formació professional o prelaboral (16-18 anys) a la qual, pel seu cost, no poden accedir adolescents tutelats (amb un problema específic entre menors de 18 anys emigrants no acompanyats) i establir un mecanisme formal de derivació des dels serveis públics d'emancipació. En aquest sentit, un repte és reforçar la mirada sobre la complexitat dels problemes i la integralitat dels recursos que es puguin oferir per resoldre'ls.
- S'expressa la necessitat d'una major convergència dels recursos de totes les administracions per a l'atenció i les cures alternatives de persones menors de 18 anys. Cal un major treball de comunicació i compartir els recursos existents en nom de l'eficiència. És un tema recurrent en la relació entre els professionals de salut i d'atenció social. Les opinions recollides són que hi ha recursos suficients tant en el sistema de salut com en el de serveis socials, però que s'aprofitarien millor amb una bona coordinació.³²
- Impulsar i desenvolupar polítiques de convivència, integració i lluita contra la discriminació a escala autonòmica i municipal, des d'un enfocament comunitari i de màxima proximitat amb la ciutadania per evitar la polarització social.

Necessitats sentides

- Cal donar a conèixer a la població general què és el sistema de protecció i quines característiques té perquè s'hi identifica un gran desconeixement i, juntament amb això, cal retornar la bona imatge al sistema de protecció de les Illes Balears. S'ha desprestigiada i s'ha posat en qüestió durant un temps i, com a conseqüència, els infants i adolescents que hi són atesos, així com les seves famílies, són estigmatitzats. Tot i que és millorable, el sistema funciona, i cal que es promogui la seva dignificació de forma més proactiva.
- Impulsar i desenvolupar polítiques de convivència, integració i lluita contra la discriminació a escala autonòmica i municipal, des d'un enfocament comunitari i de màxima proximitat amb la ciutadania per evitar la polarització social.

³² Un exemple és la necessitat d'atenció de salut mental de molts dels adolescents majors de 18 anys que s'emancipen als centres residencials i que tenen un passat complex. Els únics referents adults d'aquests joves són els professionals de programes d'emancipació que acompanyen el seu procés, però no són reconeguts pels professionals de salut mental, en atenció a la Llei de protecció de dades. Per tant, no hi ha comunicació entre els professionals de salut mental i els professionals dels programes d'emancipació per atendre les persones joves que poden necessitar suport per a la medicació, per evitar condicionants que empitjorin aquesta situació, etc. El reconeixement és a discreció del psiquiatre, no hi ha un protocol que el formalitzi.

Necessitats comparades

- Equiparar els recursos de totes les illes per a la primera atenció dels menors estrangers no acompanyats. A Formentera no hi ha cap comissaria de la Policia Nacional i això suposa que, quan hi arriben persones menors de 18 anys no acompanyades, són detingudes per la Guàrdia Civil i traslladades a Eivissa. Això, malgrat que els menors queden subjectes a la tutela del Consell de Formentera quan el jutge l'adjudica per minoria d'edat. Aquests infants o adolescents no tornen a Formentera i es troben en centres d'altres illes o a la Península quan no hi ha places a les illes. Des del Consell n'han de realitzar la seva supervisió, la qual cosa significa tenir personal desplaçat. El Consell està assumint una responsabilitat sense cap expectativa que aquestes persones menors de 18 anys tornin a Formentera. A Eivissa l'atenció amb persones menors de 18 anys emigrants no acompanyades està convenida amb una entitat del tercer sector que, en ocasions, trasllada aquests infants i adolescents a Mallorca. Les organitzacions del tercer sector tenen problemes per trobar espais i habitatges per a l'atenció per l'elevat cost dels habitatges o per la seva escassetat.

Necessitats normatives

- Una de les condicions per a la garantia del dret a la cura dels infants i adolescents és la corresponsabilitat i, per afavorir-la, cal establir mesures adequades a la realitat econòmica, social i cultural de cada municipi, tal com preveu el Pla de Conciliació i Corresponsabilitat de Balears 2021-2024. Això significa, entre altres qüestions posar en marxa la xarxa d'agents de conciliació i corresponsabilitat en els municipis, d'acord amb el Pla de Conciliació i Corresponsabilitat vigent.
- Afavorir la parentalitat positiva, tal com assenyala la Llei 9/2019 en l'article 46 i fomentar les competències familiars, com recull la Llei 8/2018, de 31 de juliol, de suport a les famílies quan expressa els seus objectius, en l'article 3, com una estratègia de prevenció de la vulnerabilitat i les situacions de risc dels infants i adolescents.
- Desenvolupar la transferència de les competències sobre la declaració de risc a l'àmbit municipal d'acord amb l'article 75.3., relacionat amb les competències dels ajuntaments, de la Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears.
- «Els avanços en desinstitucionalització requereixen millorar la intervenció preventiva per evitar les situacions de desemparament, donar suport als processos de reintegració familiar, i incentivar l'acolliment familiar», es recull a les Bases per al Pla d'Acció de la **Garantia Infantil Europea** a Espanya. Aquest és un repte assenyalat en les entrevistes, que proposen augmentar els mecanismes i eines de prevenció en els municipis perquè la protecció sigui més eficaç: «Tenim menors que arriben al sistema de protecció i no han passat pels serveis socials (...) o per exemple un percentatge que arriben al sistema de justícia juvenil i no han passat per serveis socials. Això és estratègic, com desenvolupar la prevenció als barris i els pobles, quin tipus de programes ha d'haver adequat a les característiques de cada municipi». En l'actualitat, la declaració de risc no la fa el municipi, però la Llei 9/2019, en l'article 75.3. indica que «els ajuntaments podran assumir per delegació dels consells insulars, d'acord amb el que preveu l'article 75.5. de l'Estatut de les Illes Balears i en aquesta llei, i en el seu àmbit territorial respectiu, totes les actuacions materials, tècniques i jurídiques en situació i declaració de risc previstes en el títol IV d'aquesta llei i en la resta de l'ordenament jurídic vigent que no corresponguin a altres administracions». A partir d'aquestes declaracions de risc, «el compromís del Govern i del Consell és estructurar equips municipals o territorials perquè puguin desenvolupar els programes de prevenció i detecció primerenca³⁵».

³⁵ Entrevista personal.

- Desenvolupar línies d'actuació basades en els articles 26,27 i 28 de la Llei orgànica 8/2021, universalitzant la parentalitat positiva com un model d'atenció primària: promoure l'educació i el desenvolupament d'estratègies bàsiques i fonamentals per a l'adquisició de valors i competències emocionals, tant en els progenitors, o en els qui exerceixin funcions de tutela, guarda o acolliment, com en els infants d'acord amb el seu grau de maduresa. En particular, es promourà la corresponsabilitat i el rebuig de la violència contra les dones i nines, l'educació amb enfocament inclusiu i el desenvolupament d'estratègies durant la primera infància destinades a l'adquisició d'habilitats per a una criança que permeti l'establiment d'un llaç afectiu fort, recíproc i segur amb els seus progenitors, o amb qui exerceixin funcions de tutela, guarda o acolliment.
- Desenvolupar i implantar el Registre autonòmic de situacions de risc citat en la Llei 9/2019.
- Reforçar la coordinació institucional necessària per desenvolupar el Pla Estratègic d'Autonomia Personal de les persones joves extutelades de les Illes Balears. Aquest pla va ser elaborat a partir de la participació de diferents organismes de l'Administració i entitats socials com la FEIAB (Federació d'entitats d'infància i adolescència de les Illes Balears) i APEIB (associació pro emancipats de les Illes Balears) i seria desitjable que es mantingués un procés de participació que afavoreixi el treball en xarxa entre entitats socials i la mateixa Administració. Dins d'aquest pla o en paral·lel al mateix, caldria augmentar els recursos per a ajudes per a la formació professional o prelaboral (16-18 anys) a la qual, pel seu cost, no poden accedir adolescents tutelats (amb un problema específic entre menors d'edat migrants no acompanyats) i establir un mecanisme formal de derivació des dels serveis públics d'emancipació. En aquest sentit, un repte és reforçar la mirada sobre la complexitat dels problemes i la integralitat dels recursos que es puguin oferir per resoldre'ls.
- Facilitar en el marc del treball de la Conferència Sectorial d'infància i adolescència, els processos de residència i nacionalitat i evitar la irregularitat sobrevinguda. En aquest cas, és fonamental que les entitats locals facilitin l'empadronament i les comunitats autònomes flexibilitzin l'autorització de residència i l'accés al sistema escolar, independentment de la documentació de la persona menor d'edat.³⁴

En relació amb els drets en l'entorn digital

Necessitats expressades

- En relació amb l'entorn virtual es considera una necessitat l'educació familiar sobre capacitats digitals amb valors positius. Es fa èmfasi en aquesta necessitat per a l'adolescència i per a les seves famílies.
- És fonamental que els progenitors posin normes sobre l'ús de les pantalles i les supervisin. La necessitat, per tant, és transmetre aquesta idea a les famílies i educar en una bona higiene digital. En relació amb l'entorn virtual es considera una necessitat l'educació familiar sobre capacitats digitals amb valors positius. Es fa èmfasi en aquesta necessitat per a l'adolescència i per a les seves famílies i que els infants i adolescents puguin tenir criteris propis.
- Cal detectar els perfils més vulnerables d'infants i adolescents i treballar, de manera específica, els riscos de les seves conductes en entorns virtuals, així com les alternatives de suport en el món físic. Atès que, en termes generals, són dones adolescents les que en major mesura s'exposen i són pressionades a les xarxes en casos de sexting i hi ha una major proporció d'homes adolescents que reben imatges

³⁴ Estratègia de Desenvolupament Sostenible 2030

eròticosexuals d'altres persones, sembla necessari incidir en la seva conscienciació i formació sobre el dret a la privacitat i protecció de dades, en especial en els darrers cursos de l'ESO.

- Desenvolupar programes de prevenció que reconeixin i fomentin els aspectes positius de l'ús de les TIC, prestant especial atenció a col·lectius que es troben en major risc (adolescents d'entre 14 i 17 anys), així com altres grups més vulnerables davant la violència.
- Informar de forma clara i comprensible per a infants i adolescents sobre els canals per denunciar o comunicar un comportament de risc o sospitós quan utilitzin les tecnologies digitals. Cal fer avaluacions d'impacte de l'entorn digital en els drets dels infants i adolescents.³⁵
- Informar tota la població i, en especial, de forma clara i comprensible per a infants i adolescents, sobre els canals per denunciar o comunicar un comportament de risc o sospitós quan utilitzin les tecnologies digitals, per exemple, el **Canal Prioritari**.³⁶
- Tal com proposa l'estratègia europea BIK+, un criteri és la participació activa de la infància i l'adolescència, «tenint en compte les seves opinions en l'entorn digital i amb un major nombre d'activitats dirigides per infants o adolescents per fomentar experiències digitals innovadores, creatives i segures». Una proposta possible és fomentar el suport i la formació entre iguals i propiciar espais formatius on la docència sobre aspectes digitals estigui a càrrec de menors de 18 anys.³⁷³⁸

Necessitats sentides

- Una necessitat sentida és com augmentar la seguretat de la infància i l'adolescència en la seva relació amb internet. Es fa visible que ni les famílies, ni l'Administració poden exercir un control total de l'accés dels infants i adolescents a continguts perniciosos per a la seva salut psicològica i emocional o de l'ús arriscat en xarxes i plataformes. En diverses entrevistes es posa l'accent, per exemple, en el fàcil accés a continguts violents o pornogràfics, que influeixen en l'educació emocional i sexual de les generacions més joves, sense possibilitats reals d'orientació o supervisió per les persones adultes. També es fa palès la manca de criteris quant a conductes de risc. Sembla que el repte és propiciar una educació digital en les famílies i des de l'Administració que incorpori els valors necessaris perquè la infància i l'adolescència s'eduqui en valors (per exemple, respecte a l'afectivitat i la sexualitat) adopti criteris i es capaciti en les habilitats necessàries per reforçar la seva autoprotecció.³⁹
- S'accepta que la capacitat digital és imprescindible però l'entorn virtual es tem també com una finestra a la violència cap a la infància i l'adolescència: «Estem posant en mans de nins i adolescents armes molt potents que no saben gestionar (...) per a les que no tenen criteri, ni tenen per què tenir-lo». Un tema en particular que s'assenyala en les entrevistes és l'accés dels infants a la violència i a una

³⁵ En línia amb l'Observació núm. 20 de les Observacions finals del Comitè dels Drets de l'Infant sobre els informes periòdics cinquè i sisè d'Espanya (març 2018).

³⁶ <[Agència Espanyola de Protecció de Dades | #PuedesPararlo \(aepd.es\)](#)>

³⁷ COMISSIÓ EUROPEA. *Una dècada digital per als infants i els joves: la nova estratègia europea per a una internet millor per als infants* (BIK+) COM (2022) 212 final

³⁸ En línia amb les propostes de l'Estratègia BIK + de la Comissió Europea.

³⁹ «La primera (conclusió) és el foment del pensament crític en la infància i l'adolescència per a la construcció d'una ciutadania digital». (EDUCO, 2022)

cultura de sexualització promoguda a través d'Internet, en particular, a la pornografia des d'edats molt primerenques, que està educant sexualment i emocionalment les generacions més joves i que les persones adultes no tenen la possibilitat de supervisar ni orientar. Es demana un «entorn virtual més educatiu⁴⁰».

Necessitats comparades

- Cal garantir l'accés a la digitalització de tots els serveis a tots els infants i adolescents en igualtat de condicions. En aquest sentit, un repte és sumar a la comunitat balear al desenvolupament de la Carta de Drets Digitals d'Espanya, que contribuirà a reduir les bretxes digitals que s'han ampliat, en els darrers anys, per motius socioeconòmics, de gènere, generacionals o territorials. En concret, la implementació del dret d'accés a Internet de qualitat i assequible en tot el territori nacional, així com a la formació, capacició i desenvolupament d'habilitats digitals en tots els sectors de la població, especialment entre els col·lectius més vulnerables, seran clau per lluitar contra les bretxes digitals i permetre l'articulació territorial del país. Per a la infància i l'adolescència, seria important el desenvolupament específic dels apartats: VIII, Dret a la igualtat i a la no discriminació en l'entorn digital; IX, Dret d'accés a Internet; XI, Accessibilitat universal en l'entorn digital; XII, Bretxes d'accés a l'entorn digital; i XVII, Dret a l'educació digital.⁴¹

Necessitats normatives

- L'àmbit educatiu té el repte a avançar en la innovació, però també en la digitalització. Cal implicar i apostar per la formació del professorat en eines educatives digitals, tant per elaborar continguts com per millorar l'organització. En aquest sentit, cal sumar les Illes Balears al **Pla nacional de competències digitals**⁴². Una de les seves línies d'actuació és la Digitalització de l'Educació i desenvolupament de les competències digitals per a l'aprenentatge en l'educació, que té com a objectiu garantir la digitalització de l'educació i l'adquisició de competències digitals per a l'educació a docents i estudiants en tots els nivells del sistema educatiu.
- Desenvolupar de la **Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears** el capítol XII, Internet i noves tecnologies i, en concret, l'article 60, Informació digital.

⁴⁰ Conselleria d'Afers Socials i Esports (Govern de les Illes Balears)

⁴¹ Realitzada en el marc de l'Estratègia Espanya Digital 2025 del Ministeri d'Assumptes Econòmics i Transformació Digital, liderada per la Secretaria d'Estat de Digitalització i Intel·ligència Artificial. És un projecte pioner que es caracteritza per ser participatiu. Per a la seva elaboració s'ha comptat amb un grup d'experts creat *ad hoc* i amb la participació de la ciutadania a través de dues consultes públiques.

⁴² En el marc de l'Estratègia Espanya Digital 2025.

FONS UTILITZADES:

Document «Diagnòstic de la Situació de la Infància i l'Adolescència a les Illes Balears».

Relació d'entrevistes amb agents clau realitzades:

- La Conselleria d'Afers Socials i Esports, mitjançant la seva consellera.
- La Conselleria de Presidència, Funció Pública i Igualtat, mitjançant la Direcció General de Coordinació, Drets i Diversitat i Relacions amb el Parlament.
- La Conselleria de Salut i Consum, mitjançant la Coordinació Autonòmica de Salut Mental de les Illes Balears.
- La Conselleria d'Educació i Formació Professional, mitjançant la Direcció General de Primera Infància, Innovació i Comunitat Educativa.
- L'Oficina Balear de la Infància i l'Adolescència (OBIA).
- L'Ajuntament de Sa Pobla a través de la Regiduria de Benestar Social.
- L'Ajuntament de Calvià a través de la Direcció General de Desenvolupament Social, Infància i Gent Gran.
- El Consell de Mallorca (IMAS) mitjançant la Direcció Insular de Suport Territorial i la Direcció Insular d'Infància i Família.
- El Consell de Menorca, mitjançant la Direcció Insular d'Atenció Social.
- El Consell d'Eivissa, mitjançant la Direcció Insular de Benestar Social.
- El Consell de Formentera, mitjançant la Conselleria de Benestar Social, Gerència, Habitatge i Transparència.
- L'Ajuntament de Palma a través de la Direcció General d'Infància.
- L'Ajuntament de Maó a través de la Regidoria de Serveis Socials, Majors i Habitatge.
- La Mancomunitat del Pla, mitjançant la Coordinació dels Serveis Socials.
- L'Ajuntament d'Eivissa, mitjançant l'Àrea de Benestar Social.
- UNICEF Delegació Illes Balears.
- La Xarxa per a la Inclusió Social (EAPN-Illes Balears) a través de la seva coordinació.
- La Federació d'Entitats d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (FEAIB) a través de la seva coordinació.